

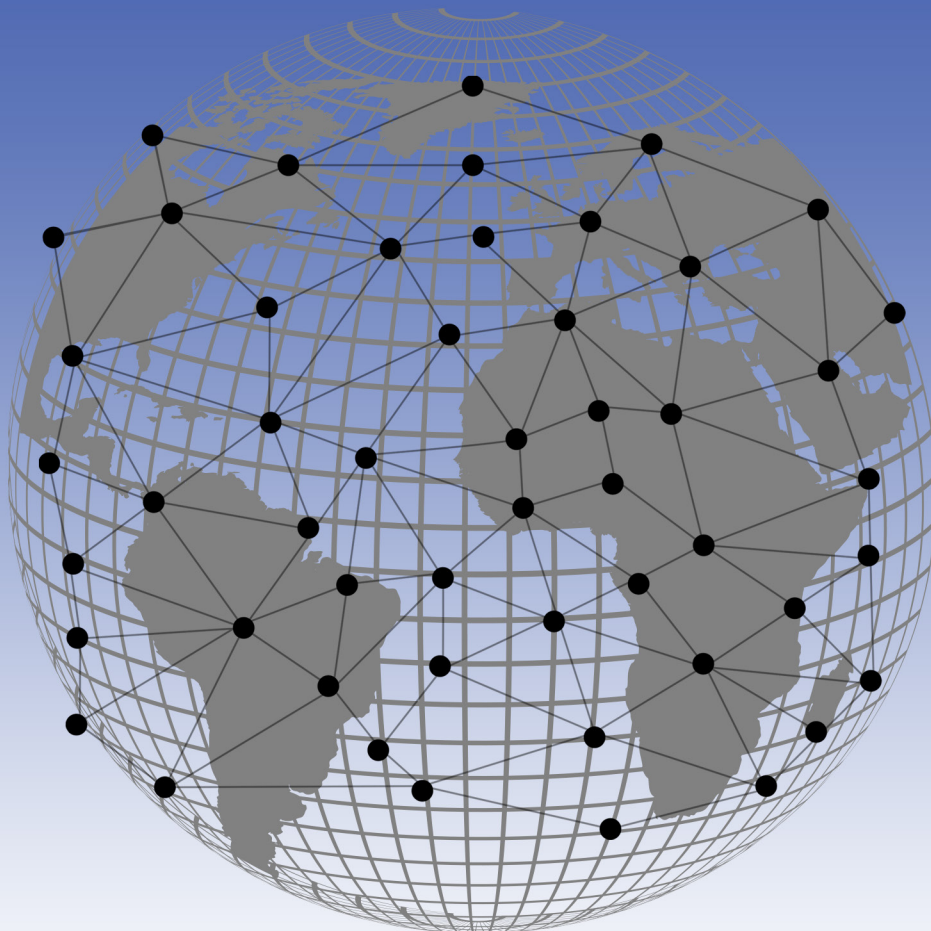

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

پایش تحولات تجارت جهانی (گزارش شماره هفتاد و شش)

در این شماره می‌خوانید:

- آنتی‌تز اروپایی برای بحران روسی
- آیا تورم در حال بلعیدن اقتصاد روسیه است؟
- دبی، نگین درخشان شورای همکاری خلیج فارس
- توسعه نفوذ سعودی، هدیه صندوق توسعه عربستان به آفریقا
- بحران اقتصادی، دستاورد ناموزون تراژدی جنگ غزه و رژیم اشغالگر قدس

آذر ۱۴۰۲

شناسنامه گزارش

عنوان:

پایش تحولات تجارت جهانی
(گزارش شماره هفتاد و شش)

مدیریت اقتصاد کلان و آینده پژوهی

تاریخ انتشار: آذر ۱۴۰۲

واژه‌های کلیدی: تجارت آزاد، فناوری سبز، کربن زدایی، جنگ غزه، کریدور ریلی، زنجیره ارزش

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

سلسله گزارش‌های "پایش تحولات تجارت جهانی" رویدادهای کلیدی در محیط ژئواکونومیک ایران را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. در این قالب، رویدادهای کلیدی از منظر تاثیرگذاری بر دیپلماسی اقتصادی و موقعیت ژئواکونومیک ایران مورد توجه قرار می‌گیرند. هدف از تهیه این گزارش که به صورت ماهانه از سوی مرکز پژوهش‌های اتاق ایران منتشر خواهد شد ارائه تصویری روشن از محیط ژئواکونومیک ایران و فرصت‌ها و تهدیدهای ایران در این فضا است.

فهرست مطالب

۵	تحولات جهانی
۸	تحولات منطقه‌ای
۱۴	پژوهش‌های تازه

تحولات جهانی

سه‌م دو تریلیون دلاری موافقتنامه‌های تجارت آزاد در تجارت خارجی اتحادیه اروپا

بر اساس سومین گزارش سالانه اجرای سیاست تجاری اتحادیه اروپا که اخیراً منتشر شد، ارزش تجارت اتحادیه اروپا از طریق توافقنامه‌های تجارت آزاد با شرکای جهانی برای اولین بار در سال ۲۰۲۲ از ۲ تریلیون یورو گذشت.

گزارش کمیسیون اروپا نشان می‌دهد که تجارت با ۲۰ شریک برتر در قالب موافقتنامه‌های تجارت آزاد در سال ۲۰۲۲ به طور متوسط نزدیک به ۳۰ درصد رشد داشته است. مقابله با موانع در پنج سال گذشته تنها در سال ۲۰۲۲ به افزایش ۷ میلیارد یورویی صادرات اتحادیه اروپا کمک کرد.

اتحادیه اروپا دارای بزرگترین شبکه توافقات تجاری در جهان است که در مجموع ۷۴ کشور را در بر می‌گیرد. تجارت با این کشورها ۴۴ درصد از کل تجارت اتحادیه اروپا را تشکیل می‌دهد. در سال ۲۰۲۲، تجارت بین اتحادیه اروپا و شرکایی که با آنها توافق تجارت آزاد امضا کرده است (به استثنای محصولات انرژی) از تجارت اتحادیه اروپا با سایر شرکا بیشتر شد. این قراردادها به حفظ تجارت و سرمایه‌گذاری در محیط تجاری دشوار جهانی که با چالش‌های ژئوپلیتیکی فزاینده مانند تجاوز روسیه به اوکراین مواجه است، کمک کرده است. از منظر اتحادیه اروپا، موافقتنامه‌های تجاری از صادرات، انعطاف‌پذیری و تنوع حمایت می‌کنند و از مسیرهای ذیل به رشد اقتصادی و زنجیره تامین انعطاف‌پذیرتر کمک می‌کنند:

- گشودن فرصت‌های صادراتی جدید برای تولیدکنندگان و کشاورزان اتحادیه اروپا: به عنوان مثال، در پیامد توافقات تجارت آزاد، صادرات اتحادیه اروپا در بخش دارویی به ویتنام ۱۵۲ درصد، خودرو و قطعات به کره جنوبی ۲۱۷ درصد و صادرات گوشت اتحادیه اروپا به کانادا ۱۳۶ درصد افزایش یافته است. صادرات خدمات اتحادیه اروپا به کانادا نیز ۵۴ درصد افزایش یافت. تجارت اتحادیه اروپا از ۶۷۰,۰۰۰ کسب و کار کوچک و متوسط اتحادیه اروپا که به کشورهای ثالث صادر می‌کنند حمایت می‌کند.

- انعطاف‌پذیری بیشتر صادرات در برابر شوک‌های خارجی: در سال ۲۰۲۲، صادرات کالاهای تحریم شده اتحادیه اروپا به شرکای ترجیحی ۱۷۴ میلیارد یورو افزایش یافت که تا حد زیادی ۲۷ میلیارد یورو از دست رفته صادرات به روسیه را جبران کرد.

- تضمین دسترسی به نهاده‌های مهم و کاهش وابستگی بیش از حد به یک کشور واحد: در پنج سال

اول توافق اتحادیه اروپا و کانادا (CETA)، واردات مواد خام حیاتی اتحادیه اروپا از کانادا ۵۶ درصد افزایش یافت؛ در حالی که رشد واردات از سایر مبادی تنها ۲۵ درصد بود. این امر به استراتژی اتحادیه اروپا برای تنوع بخشیدن واردات مواد خام حیاتی و کاهش وابستگی به روسیه کمک می‌کند. دسترسی به مواد خام کلیدی برای گذار اروپا به اقتصاد سبز و اقتصاد دیجیتالی ضروری است.

یکی دیگر از نکات این گزارش رفع موانع پیشرفت در حل اختلافات اتحادیه اروپا و شرکای تجاری است. در سال ۲۰۲۲، کمیسیون اروپا ۳۱ مانع تجاری را در ۱۹ کشور شریک حذف کرد. این امر به تقویت صادرات اتحادیه اروپا در بخش‌های مهمی مانند محصولات کشاورزی، داروسازی و بهداشت و زیبایی کمک می‌کند. به عنوان مثال می‌توان به اصلاح موانع دیرینه واردات دام سبک توسط ایالات متحده و حذف مالیات ده درصدی کاستاریکا بر نوشیدنی وارداتی اتحادیه اروپا اشاره کرد. افزون بر این، حل و فصل اختلافات در سازمان تجارت جهانی ادامه یافت. اتحادیه اروپا چهار مناقشه جدید، از جمله اولین اختلاف با بریتانیا، بر سر یک طرح تبعیض آمیز یارانه برای انرژی سبز را در سازمان تجارت جهانی طرح کرد. این اختلاف تنها پس از چهار ماه با توافق دوجانبه حل شد. اتحادیه اروپا همچنین در مناقشه خود با ترکیه بر سر اقدامات تبعیض آمیز در زمینه داروسازی پیروز شد و اکنون بر گام‌های ترکیه در راستای رعایت آن نظارت می‌کند. اتحادیه اروپا همچنین بر اساس آن توافقنامه‌هایی که شامل فصل تجارت و توسعه پایدار است، در زمینه مسائل مربوط به کار و محیط زیست پیشرفت کرده است. به عنوان مثال ژاپن و کره جنوبی کنوانسیون‌های اصلی سازمان بین‌المللی کار را که در قراردادهای تجاری مربوطه خود با اتحادیه اروپا پیش‌بینی شده بود، تصویب کردند. تعامل عمیق‌تر با پرو و کلمبیا باعث شده که این کشورها تجدید نظر در قوانین کار خود را آغاز کنند.

زوال سرمایه‌گذاری چین در ایالات متحده

رییس‌جمهور چین در حالی اخیراً و در گفتگو با همتای آمریکایی بر توسعه روابط تأکید کرد که بر اساس داده‌های اندیشکده Rhodium Group، در پی رو به وخامت رفتن روابط دوجانبه میان چین و ایالات متحده و همچنین ایجاد شرایط چالش‌برانگیز تجاری کسب و کارهای چینی سرمایه‌گذاری‌های خود در ایالات متحده را کاهش داده‌اند.

بر اساس این گزارش، ورود سرمایه چین به آمریکا در سال، به رقم ۲,۵ میلیارد دلار سقوط کرد که کمترین میزان در یک دهه گذشته و بسیار کمتر از رکورد ۴۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۶ بود. علاوه بر این، فعالیت تجاری شرکت‌های چینی فعال در ایالات متحده نیز رو به افول گذاشته است.

نکته حائز اهمیت آنکه شرکت آدام اسمیت، شریک شرکت حقوقی گیسون دان^۱ و مشاور سابق خزانه‌داری ایالات متحده در ارزیابی خود، محیط کسب و کار برای سرمایه‌گذاران چینی در ایالات متحده را با دشواری‌های بیشتری تحلیل کرده است.

در نظرسنجی جدیدی که اتاق بازرگانی عمومی چین مستقر در ایالات متحده انجام داده، بیش از ۸۰ درصد از شرکت‌های چینی، بدتر شدن روابط دوجانبه و "اعمال سیاست‌های بی‌ثبات کننده ایالات متحده در قبال سرمایه‌گذاری خارجی" را بزرگترین چالش پیش روی خود عنوان کرده‌اند.

نکته شایان توجه آن است که مقامات آمریکایی، چین را به عنوان رقیب اقتصادی اصلی آمریکا معرفی کرده و اتهامات متعددی به شرکت‌های چینی از جمله سرقت دارایی‌های معنوی آمریکا تا جاسوسی از شهروندان آمریکایی وارد کرده‌اند. حتی بایدن پس از دیدار اخیر با شی، در کنفرانسی مطبوعاتی بلافاصله پس از دیدار با شی گفت که همچنان رهبر چین را یک دیکتاتور می‌داند.

آمریکا در دوران ریاست جمهوری دونالد ترامپ، اقدام به وضع تعرفه بر روی کالاهای چینی نمود و در واقع یک جنگ تجاری را بر علیه چین آغاز کرد. دولت فعلی آمریکا نیز رویکرد دولت قبلی را ادامه داده و حتی ده‌ها شرکت فناوری چینی را در لیست سیاه قرار داده است؛ سرمایه‌گذاری خارجی در بخش‌های استراتژیک اقتصاد ایالات متحده را ممنوع اعلام و بر صادرات نیمه‌رساناها، کنترل‌های صادراتی اعمال کرده است. در مقابل نیز چین، آمریکا را به نقض توافقات تجارت جهانی و هدف قرار دادن مشاغل چینی با هدف کسب منافع اقتصادی خود، متهم کرده است.

پیش‌بینی روسی از آینده تحریم‌های غرب علیه روسیه

اخیراً بانک مرکزی روسیه طی گزارشی، سیاست پولی خود برای سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۲۶ را ترسیم و اعلام کرده است که بر اساس آن، محدودیت‌های غرب علیه اقتصاد روسیه تا چند سال آینده تداوم خواهد یافت.

آمریکا و متحدان آن در واکنش به جنگ مسکو در اوکراین، روسیه را با تحریم‌های اقتصادی بی‌سابقه‌ای مورد هدف قرار دادند و در پی این اقدامات، روسیه عملاً از امکان انجام معاملات بین‌المللی به دلار و یورو محروم شده و دسترسی به سیستم بانکی غرب را از دست داده است. بر اساس این گزارش، اینگونه برآورد شده که محدودیت‌های خارجی اعمال‌شده بر صادرات، واردات، سرمایه‌گذاری و همکاری‌های فناوری روسیه در میان‌مدت به قوت خود باقی خواهد ماند. علاوه بر این پیش‌بینی شده که علیرغم کاهش فشارهای تورمی در بسیاری از کشورها، رشد اقتصاد جهانی کند خواهد شد و در عین حال، نرخ بهره جهانی

برای مدت طولانی، در سطوح بالا باقی خواهد ماند.

همچنین بانک مرکزی روسیه پیش‌بینی کرده که قیمت نفت به تدریج و همزمان با رشد جهانی، کاهش یابد؛ در همین راستا این گزارش پیش‌بینی نموده که تا سال ۲۰۲۷، قیمت نفت خام برنت به ۷۰ دلار در هر بشکه کاهش خواهد یافت.

هشدار تورمی در روسیه

رئیس بانک مرکزی روسیه، اخیراً گفته که تورم سالانه در روسیه به بالای ۷ درصد رسیده است و تأکید کرد که بالا رفتن تورم احتیاط بیشتری از سوی دولت را ضروری می‌سازد. او اخیراً در دومای دولتی گفته است: «تورم از ژوئن به طور مداوم در حال افزایش بوده و اکنون از ۷ درصد فراتر رفته است و این افزایش را نمی‌توان بی‌ضرر خواند. اظهارات او به دنبال انتقاد از تصمیم اخیر برای افزایش نرخ بهره به ۱۵ درصد بود. به گفته رئیس بانک مرکزی، تورم سالانه منعکس‌کننده وضعیت فعلی قیمت‌ها نیست. او گفته است که «تورم سالانه مانند یک آینه دید عقب است، زیرا فرودها و صعودهایی را که پشت سر گذاشته‌ایم می‌بینیم، اما آینه اطلاعات کمی در مورد آنچه در پیش داریم به شما می‌گوید.» بر اساس داده‌های بانک مرکزی، در سه ماه منتهی به اکتبر، میانگین افزایش قیمت ماهانه در مجموع ۰٫۸۸ درصد بوده است. در اوایل ماه جاری، وزارت توسعه اقتصادی گزارش داد که تورم سالانه روسیه در هفته منتهی به ۱۳ نوامبر به ۷٫۱۶ درصد افزایش یافته است. در ماه اکتبر، بانک روسیه پیش‌بینی تورم خود را برای سال ۲۰۲۳ به ۷٫۵-۷ درصد افزایش داد. پیش از این، انتظار می‌رفت که تا پایان سال قیمت‌ها ۶ تا ۷ درصد افزایش یابد.

تحولات منطقه ای

صادرات ۵۴ میلیارد دلاری دبی

اتاق بازرگانی دبی اخیراً اعلام کرد تعداد شرکت‌های زیر مجموعه آن تقریباً ۵۰ درصد افزایش یافته، زیرا صادرات و صادرات مجدد از ۲۰۰ میلیارد درهم (۵۴ میلیارد دلار) در ۹ ماه اول سال فراتر است. تعداد شرکت‌های عضو جدید بین ژانویه تا سپتامبر به ۴۸٫۶۱۶ رسید که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۴۲٫۹ درصد افزایش داشت. ارزش کل صادرات و صادرات مجدد شرکت‌های عضو اتاق بازرگانی دبی نیز به ۲۱۰ میلیارد درهم (۵۷٫۱۸ میلیارد دلار) افزایش یافت و گواهی‌های مبدأ طی ۹ ماه به ۵۴۴٫۵۳۸ رسید. این اتاق مقایسه سال به سال را در مورد صادرات و صادرات مجدد اعضا ارائه نکرده است. از منظر اتاق دبی، افزایش رشد در شرکت‌های عضو جدید این اتاق، جذابیت دبی را در بین شرکت‌ها و سرمایه‌گذاران و همچنین شهرت رو به رشد دبی را به عنوان یک مقصد تجاری پیشرو در جهان برجسته می‌کند. دبی

اخیراً رشد ۳,۲ درصدی در اقتصاد محلی را در نیمه اول سال گزارش کرده که ناشی از رشد قابل توجه در بخش‌های کلیدی مانند حمل‌ونقل، املاک و مستغلات، تجارت عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، مالی و بیمه، اقامتگاه و خدمات غذایی و غیره است.

خیز عربستان سعودی برای گسترش روابط با آفریقا

عربستان سعودی به منظور تقویت روابط خود با قاره آفریقا، اقدام به برگزاری یک کنفرانس ویژه با کشورهای آفریقایی نمود که متعاقب آن، قراردادهایی به ارزش ۲ میلیارد ریال (۵۳۳ میلیون دلار) میان عربستان و کشورهای آفریقایی به امضا رسیده است. این قراردادها معطوف به بخش انرژی، جاده‌سازی، آموزش، کشاورزی و بهداشت است که هزینه آنها از طریق صندوق توسعه عربستان تأمین مالی خواهد شد. علاوه بر این در پی برگزاری همین کنفرانس اقتصادی عربستان سعودی-عربی-آفریقایی که در ریاض برگزار شد، چندین یادداشت‌تفاهم میان طرفین به امضا رسید و همچنین عربستان ممنوعیت واردات گوشت قرمز از آفریقای جنوبی را لغو کرد. برخی از مهمترین تفاهم‌نامه‌های امضا شده عبارتند از:

- امضای یادداشت تفاهم با نیجریه در بخش نفت و گاز.
  - امضای یادداشت تفاهم همکاری در زمینه انرژی با سنگال، اتیوپی و چاد.
  - یادداشت تفاهم با مصر به منظور برگزاری "گفتگوی مالی در سطوح بالا"
  - یادداشت تفاهم با گامبیا در مورد حذف مالیات مضاعف بر درآمد و ممانعت از فرار مالیاتی.
  - یادداشت تفاهم با رواندا به منظور اجرای طرح‌های برنامه پایداری نفت.
- صندوق توسعه عربستان سعودی با کشورهای زیر موافقت‌نامه‌های وام توسعه‌ای منعقد کرد:
- با گینه، به منظور تأسیس بیمارستان مرجع مادر و کودک به ارزش ۲۸۱,۲۵ میلیون ریال.
  - با مالاوی، به منظور ساخت و ساز و بازسازی جاده مانچوگی به ماکانجیرا به ارزش ۷۵ میلیون ریال.
  - با بورکینافاسو، به منظور ساخت بیمارستان منطقه‌ای مانگا به ارزش ۶۳,۷۵ میلیون ریال.
  - با بوروندی، به منظور بازسازی بیمارستان دانشگاه شاه خالد در بوجمبورا به ارزش ۱۸۷,۵ میلیون ریال.
  - با سیرالئون به منظور ساخت و تجهیز بیمارستان ارجاع ریاض به ارزش ۱۸۷,۵ میلیون دلار.
  - با تانزانیا، برای خط اتصال Benako به Kyaka به ارزش ۲۸,۷ میلیون ریال.

- با نیجر به منظور ساخت مدارس متوسطه برای دختران در چندین منطقه به ارزش ۱۰۰ میلیون ریال.

تجارت بین عربستان و آفریقا طی سال‌های اخیر شاهد رشد چشمگیری بوده است. تجارت فیما بین با رشد سالانه ۵,۹۶ درصدی صادرات غیرنفتی از سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۲، به ۳۱,۹۴ میلیارد ریال رسیده است. در صدر لیست صادرات عربستان به آفریقا، محصولات شیمیایی و پلیمری و در رده بعدی، مصالح ساختمانی و محصولات غذایی قرار دارند. عمده واردات عربستان از آفریقا را فلزات گرانبها و جواهرات تشکیل می‌دهد.

از سوی دیگر، خبرهایی مبنی بر افزایش سرمایه‌گذاری عربستان سعودی در قاره آفریقا به ویژه در بخش منابع معدنی منتشر شده است؛ به نحوی که سرمایه‌گذاری ۷۵ میلیارد دلاری فعلی عربستان در آفریقا در مقایسه با آن، رقم ناچیزی عنوان شده است. نکته جالب آنکه وزیر سرمایه‌گذاری عربستان سعودی خواستار ایجاد یک کرسی اضافی در هیئت اجرایی صندوق بین‌المللی پول برای آفریقا به منظور تقویت اثرگذاری این قاره در مجامع جهانی شده است.

علاوه بر قراردادهایی که توسط عربستان سعودی به امضا رسید، گروه هماهنگی عربی (ACG)^۱ که متشکل از صندوق‌های توسعه مختلف از سراسر منطقه، بانک توسعه اسلامی و سازمان کشورهای صادرکننده نفت است، به ارائه تسهیلات ۵۰ میلیارد دلاری به منظور کمک به توسعه در آفریقا تا سال ۲۰۳۰ متعهد شدند؛ این ۵۰ میلیارد دلار به منظور توسعه آفریقا به ویژه به منظور مقابله با پیامدهای تغییرات آب و هوایی که بسیاری از کشورهای آفریقایی در مقابل آن آسیب‌پذیر هستند، اختصاص خواهد یافت.

قابل ذکر است که صندوق تأمین مالی ACG، از ابتکارات در زمینه‌هایی مانند امنیت انرژی و انتقال انرژی، ادغام و اتصال منطقه‌ای، تأمین مالی و تسهیل تجارت، ابتکارات برابری جنسیتی و جوانان، افزایش حمایت از کشورهای آسیب‌پذیر، افزایش اثربخشی توسعه، تأمین مالی بخش خصوصی، امنیت غذایی، و مقابله با فقر و بیکاری حمایت می‌کند. این گروه، حامی دیرینه کشورهای شریک آفریقایی بوده است و تا به امروز بیش از ۲۲۰ میلیارد دلار در این منطقه سرمایه‌گذاری کرده است.

سرمایه‌گذاری مشترک عربستان و آلمان در عراق

اخیراً شرکت «سیمان شمالی» عربستان، قرارداد ۱۳۹ میلیون دلاری با شرکت KHD آلمان به منظور ساخت یک کارخانه سیمان در عراق به امضا رساند. ظرفیت تولید سالانه این کارخانه، ۱,۳۲ میلیون تن سیمان است. مدت این قرارداد، ۱۶ ماهه است و پیش‌بینی می‌شود که میزان تولید شرکت عربستانی «سیمان شمالی» تا نیمه دوم سال جاری، رشد قابل توجهی پیدا کند.

۱- اعضای فعلی صندوق توسعه عربی، عبارتند از: بانک توسعه اقتصادی عربی در آفریقا، صندوق توسعه اقتصادی و اجتماعی عرب، برنامه توسعه خلیج فارس، صندوق پول عربی، بانک توسعه اسلامی، صندوق توسعه اقتصادی کویت برای کشورهای عربی، صندوق اوپک برای توسعه بین‌المللی، صندوق توسعه قطر و صندوق توسعه عربستان سعودی.

بر اساس صورت‌های مالی حسابرسی شده شرکت عربستانی «سیمان شمالی»، درآمد این شرکت در عراق در سال ۲۰۲۲، با ۴/۴ میلیون دلار افزایش به رقم ۳۴,۴ میلیون دلار رسیده است.

شایان توجه است که انعقاد این توافق، سهم مهمی در ارتقای تولید سیمان عراق ایفا خواهد کرد؛ به نحوی که مدیر شرکت سهامی عام سیمان عراق، از خودکفایی عراق در تولید سیمان و آغاز صادرات این محصول در سال جاری میلادی خبر داده است.

در حال حاضر، ۱۸ کارخانه تولید سیمان در استان‌های نینوا، انبار، کرکوک، مثنی، نجف، و بصره مشغول فعالیت هستند. تنها در موصل، مرکز استان نینوا، ۶ کارخانه سیمان مشغول به کار هستند که حجم تولید آنها در سال ۲۰۲۰ در مقایسه با سال پیش از آن، ۱۰۷ درصد افزایش داشته است.

شایان توجه است که عراق از سال ۲۰۱۶ تاکنون از واردات سیمان بی‌نیاز شده است. حجم تولید سیمان در سال ۲۰۲۰ در کارخانه‌های دولتی، بیش از ۶ میلیون تُن و در کارخانه‌های خصوصی، ۲۴ میلیون تُن سیمان بوده است که کل نیاز داخلی ۳۰ میلیون تُن عراق را پوشش داده‌اند و اینگونه پیش‌بینی می‌شود که عراق از سال جاری یا حداکثر از سال آینده، قادر به صادرات سیمان خود خواهد بود.

توافق روسیه و سوریه در مورد خرید غلات

متعاقب تلاش سوریه به منظور گسترش روابط تجاری خود با روسیه، این کشور اخیراً موفق به انعقاد یک قرارداد بزرگ در زمینه واردات غلات با روسیه شده است. بر اساس این توافق، سوریه ۱,۴ میلیون تن غلات از روسیه خریداری خواهد کرد. این قرارداد، تقاضای غلات سوریه برای یک سال کامل را پوشش می‌دهد. هر چند که سوریه پیشتر هم اقدام به خرید حجم زیادی از گندم روسیه نموده بود که به تدریج آنها را دریافت می‌کند.

شایان توجه است که بر اساس برآوردهای رسمی، انتظار می‌رود که روسیه دومین برداشت بزرگ خود در سال جاری پس از افزایش محصول در فصل کشاورزی قبلی را انجام دهد؛ در همین راستا وزارت کشاورزی روسیه پیش‌بینی خود از برداشت غلات برای سال ۲۰۲۳ را به ۱۳۵ میلیون تن ارتقا داده که از این میان، ۹۰ میلیون تن به گندم اختصاص دارد.

در سال‌های اخیر روسیه به دلیل ثبت رکورد در برداشت غلات و همچنین ارائه قیمت‌های جذاب، به بزرگترین صادرکننده غلات در جهان تبدیل شده است؛ امری که منجر به افزایش چهار برابری سهم روسیه از بازار جهانی غلات از اوایل دهه ۲۰۰۰ تاکنون شده است.

هزینه ۵۱ میلیارد دلاری جنگ غزه برای رژیم اشغالگر قدس

برآوردهای اولیه وزارت دارایی رژیم رژیم اشغالگر قدس، حاکی از آن است که جنگ غزه، ۲۰۰ میلیارد شکل، یعنی حدود ۵۱ میلیارد دلار هزینه در پی خواهد داشت. بر اساس این گزارش، وضعیت موجود بیش از یک سال به طول نخواهد انجامید؛ بحران فعلی به سایر بخش‌ها گسترش نخواهد یافت و همچنین نیروهای نظامی ذخیره به زودی مرخص و به کار خود بازخواهند گشت. هر چند که این گزارش، یک برآورد اولیه و قابل تغییر به شمار می‌رود، اما در سایه بسیاری از فرضیه‌های اولیه، هزینه این جنگ به ۲۰۰ میلیارد شکل یا حدود ۱۰ درصد از تولید ناخالص داخلی رژیم اشغالگر قدس خواهد رسید. این برآورد بر اساس چند فرضیه اصلی تعیین شده که عبارتند از: طول مدت جنگ، بین ۸ ماه تا یک سال و یا نهایتاً تا اواخر سال ۲۰۲۴ تعیین شده است؛ جنگ فعلی با تمرکز اصلی بر غزه و عدم تشدید تنش در جبهه شمالی تداوم خواهد داشت؛ ۳۵۰ هزار نیروی نظامی ذخیره رژیم اشغالگر قدس به زودی مرخص خواهند شد و به کارهای خود بازخواهند گشت؛ علاوه بر این، جنگ به جبهه‌های جدید در یمن و ایران گسترش خواهد یافت.

شایان توجه است که وزارت دارایی رژیم اشغالگر قدس با توجه به فراوانی فرضیه‌ها و عدم قطعیت آنها، عدد ۲۰۰ میلیارد شکل را به عنوان برآورد خوشبینانه تعیین کرده است. بر اساس ارزیابی‌های وزارت دارایی، وقوع جنگ، توسعه اقتصادی را با چالش مواجه می‌سازد؛ به نحوی که شرایط به وضعیت پیش از جنگ باز نخواهد گشت. علاوه بر این، مسئولان وزارت دارایی رژیم اشغالگر قدس معتقدند که با آغاز سال ۲۰۲۴، ضمن افزایش شدید هزینه‌های دفاعی و امنیتی، درآمدها نیز کاهش خواهد یافت؛ امری که اقتصاد رژیم اشغالگر قدس را در رکود بزرگی فرو خواهد برد. ذکر این نکته جالب است که در پی وقوع همه‌گیری کرونا که دو سال به طول انجامید، حدود ۱۶۰ میلیارد شکل (۴۰٫۸ میلیارد دلار) هزینه بر اقتصاد رژیم اشغالگر قدس وارد شد. هزینه جنگ علیه غزه حتی از هزینه‌های کرونا بیشتر برآورد شده است.

کریدور جدید ریلی قزاقستان

اخیراً قزاقستان ساخت یک خط راه آهن حیاتی در منطقه آلماتی را آغاز کرد. انگیزه احداث این خط از افزایش بی سابقه حمل و نقل ریلی بین قزاقستان و چین ناشی می‌شود. میزان حمل و نقل ریلی میان دو کشور در سال ۲۰۲۲ با بیش از ۲۳ میلیون تن، یک رکورد تاریخی را ثبت کرد. در ۹ ماهه سال ۲۰۲۳، این رکورد ۲۲ درصد دیگر فراتر رفت. این موج باعث تشدید تقاضای انتقال کالا در تقاطع راه آهن آلماتی شده که به طور استراتژیک در کانون مسیرهای اصلی بین‌المللی قرار دارد.

هدف پروژه تازه آغاز شده، کاهش این بار با منحرف کردن ترافیک حمل و نقل به خط آهن Zhetigen

Kazybek bek - و دور زدن ایستگاه آلماتی است. پیش‌بینی‌ها حاکی از آن است که خط جدید، بار روی هاب آلماتی را تا ۴۰ درصد و زمان تحویل محموله را به میزان قابل توجهی کاهش می‌دهد. تقاطع راه آهن آلماتی نقش اساسی در تسهیل ترافیک قطار در چهار جهت ایفا می‌کند: شو، آکتوگای، آلتینکول و آلماتی-۲. مقامات قزاق بر تعهد به مشارکت محلی، با حداقل ۸۵ درصد محتوای محلی در پروژه، مشارکت ۱۴۰۰ نفر در ساخت و ساز و نزدیک به ۵۰۰ نفر در مرحله عملیاتی تاکید کردند. شرکت‌های محلی تراورس، ریل و ترانسفورماتور تولید خواهند کرد و ماسه و سنگ خرد شده را تامین خواهند کرد. این پروژه شامل ۱۳۰ کیلومتر ریل راه آهن، ساخت سه ایستگاه، ۱۳ پل، پنج خط راه آهن و یک روگذر جاده‌ای است.

در زمینه گسترده‌تر تقویت زیرساخت‌های راه‌آهن قزاقستان، تلاش‌هایی برای ساخت خطوط دوم در بخش راه‌آهن Dostyk-Moiynty در حال انجام است. همزمان، طرح‌هایی برای خطوط راه‌آهن بختی-ایاغوز و دربازا-مکتارال در حال انجام است که مجموعاً بیش از ۱,۳۰۰ کیلومتر بر طول خطوط راه‌آهن قزاقستان طی سه سال آینده می‌افزاید. ایستگاه آلماتی در نقشه ذیل در قسمت پایین سمت راست قابل مشاهده است. این ایستگاه راه‌آهن قزاقستان را به منطقه قورغاص به عنوان مهمترین منطقه ویژه اقتصادی چین-قزاقستان و به اورومچی مرکز سین کیانگ چین متصل می‌کند. ایستگاه آلماتی مهمترین هاب مسیرهای ریلی ابتکار کمربند و راه در خارج از چین محسوب می‌شود.

Passenger railway map of Kazakhstan*

*minor stops not included

پژوهش‌های تازه

زنجیره‌های جهانی ارزش همچنان رو به پیش

سازمان تجارت جهانی با همکاری بانک توسعه آسیایی و سازمان همکاری و توسعه اخیراً گزارش مفصل و پرباری در مورد روند تحول در زنجیره‌های جهانی ارزش تحت عنوان "توسعه زنجیره‌های ارزش جهانی ۲۰۲۳: زنجیره‌های جهانی ارزش انعطاف‌پذیر و پایدار در زمانه آشفته" منتشر کرد. نکات کلیدی این گزارش ارزشمند در ادامه می‌آید:

۱. زنجیره‌های جهانی ارزش با وجود فشارهای فزاینده به گسترش خود ادامه می‌دهند. نهادهای خارجی ۲۸ درصد از صادرات کالاهای جهانی را در سال ۲۰۲۲ تشکیل می‌دادند که یک رکورد محسوب می‌شود. علاوه بر این، نرخ مشارکت زنجیره‌های جهانی ارزش تقریباً همه اقتصادها در سال ۲۰۲۲ در مقایسه با سطوح قبل از همه‌گیری در سال ۲۰۱۸، بالاتر بود.

۲. تنش‌های تجاری ایالات متحده و چین و همه‌گیری COVID-19 تأثیر قابل توجهی بر زنجیره‌های جهانی ارزش داشته است. این اختلالات منجر به افزایش تنگناهای زنجیره تامین، هزینه‌های بالاتر و اختلال در برنامه‌های تولید شده است.

۳. صنعت نیمه‌هادی به ویژه در برابر اختلالات زنجیره تامین آسیب‌پذیر است. همه‌گیری COVID-19 و کمبود مداوم تراشه، اهمیت تنوع بخشیدن به زنجیره‌های تامین نیمه‌هادی‌ها و سرمایه‌گذاری در ظرفیت تولید داخلی را برجسته کرده است.

۴. زنجیره‌های جهانی ارزش به طور فزاینده‌ای فراتر از فرآیندهای تولید سنتی به سمت خدمات و سایر دارایی‌های نامشهود حرکت می‌کنند. دیجیتالی شدن یک عامل پیشرو در این دگرگونی است که با همه‌گیری COVID-19 شتاب گرفته است.

۵. ظهور زنجیره‌های ارزش خدمات مسیر جدیدی را برای توسعه اقتصادهای در حال توسعه ارائه می‌دهد. زنجیره ارزش خدمات می‌تواند فرصت‌هایی را برای اقتصادهای در حال توسعه برای مشارکت در تجارت جهانی و ایجاد مشاغل جدید فراهم کند.

۶. حمایت‌گرایی و تنش‌های ژئوپلیتیکی ثبات زنجیره‌های ارزش جهانی را تضعیف کرده و سازماندهی مجدد آنها را از نظر جغرافیایی ضروری ساخته است. این تکه تکه شدن زنجیره‌های جهانی می‌تواند منجر به هزینه‌های بالاتر و ناکارآمدی شود.

۷. خطرات زیست محیطی مانند تغییرات آب و هوایی نیز چالش‌هایی را برای زنجیره‌های جهانی ارزش ایجاد می‌کند. کسب و کارها به طور فزاینده‌ای با فشار برای کاهش اثرات زیست محیطی فعالیت‌های خود مواجه هستند که می‌تواند منجر به تغییراتی در زنجیره‌های جهانی ارزش شود.
۸. همه‌گیری COVID-19 نیاز به زنجیره‌های جهانی ارزش‌های انعطاف‌پذیرتر و پایدارتر را برجسته کرده است. کسب و کارها به طور فزاینده‌ای استراتژی‌هایی را اتخاذ می‌کنند تا زنجیره‌های تامین خود را در برابر اختلالات انعطاف‌پذیرتر کنند.
۹. پلتفرم‌های دیجیتال نقش مهمی را در زنجیره‌های جهانی ارزش ایفا می‌کنند. پلتفرم‌ها فرصت‌های جدیدی را برای کسب و کارها فراهم می‌کنند تا با تامین‌کنندگان و مشتریان ارتباط برقرار کنند و زنجیره‌های تامین خود را به طور موثرتری مدیریت کنند.
۱۰. سیاست‌گذاری برای فراگیرتر کردن زنجیره‌های جهانی ارزش‌ها باید بر تسهیل ورود به زنجیره‌های جهانی ارزش و افزایش سرریزهای مثبت به اقتصاد داخلی متمرکز شود. سیاست‌گذاری‌ها می‌تواند شامل اقداماتی برای بهبود تسهیل تجارت، ترویج سرمایه‌گذاری و توسعه مهارت‌ها باشد.
۱۱. زنجیره‌های جهانی ارزش می‌توانند با بهبود بهره‌وری و کاهش محدودیت‌ها به نتایج مثبتی برای شرکت‌ها در اقتصادهای در حال توسعه منجر شوند. این امر به نوبه خود می‌تواند منجر به افزایش دستمزد و شرایط کاری بهتر شود.
۱۲. مشارکت در زنجیره‌های جهانی ارزش همچنین می‌تواند به رشد اقتصادی و کاهش فقر در کشورهای در حال توسعه کمک کند. با این حال، مزایای مشارکت زنجیره‌های جهانی ارزش به طور مساوی توزیع نشده است و برخی از گروه‌ها ممکن است تحت تأثیر منفی قرار گیرند.
۱۳. سیاست‌ها برای ارتقای مشارکت در زنجیره‌های جهانی ارزش باید به گونه‌ای طراحی شوند که اطمینان حاصل شود مزایا به طور گسترده‌تری به اشتراک گذاشته می‌شوند. این امر می‌تواند شامل اقداماتی برای حمایت از شرکت‌های کوچک و متوسط (SMEs) و ترویج توسعه فراگیر و پایدار باشد.
۱۴. سازمان تجارت جهانی می‌تواند با ارائه یک سیستم تجارت مبتنی بر قوانین شفاف، قابل پیش‌بینی و بدون تبعیض، در ارتقای مشارکت در زنجیره‌های جهانی ارزش نقش داشته باشد. سازمان تجارت جهانی همچنین می‌تواند به ظرفیت‌سازی و ارائه کمک‌های فنی به کشورهای در حال توسعه کمک کند.
۱۵. سایر سازمان‌های بین‌المللی مانند بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول و کنفرانس تجارت و توسعه

سازمان ملل متحد (UNCTAD) نیز نقشی در ترویج مشارکت زنجیره‌های جهانی ارزش دارند. این سازمان‌ها می‌توانند به کشورهای در حال توسعه کمک‌های مالی، کمک‌های فنی و مشاوره سیاستی ارائه کنند.

۱۶. بخش خصوصی همچنین مسئولیت ترویج مشارکت فراگیر و پایدار در زنجیره‌های جهانی ارزش را دارد. کسب‌وکارها می‌توانند شیوه‌های منبع‌یابی مسئولانه را اتخاذ کنند، در توسعه مهارت‌ها سرمایه‌گذاری کنند، و با جوامع محلی کار کنند تا اطمینان حاصل کنند که این جوامع از مشارکت زنجیره‌های جهانی ارزش سود می‌برند.

۱۷. مصرف‌کنندگان همچنین می‌توانند با افزایش تقاضا برای محصولات که به شیوه‌ای مسئولانه و پایدار تولید می‌شوند، در توسعه آنها نقش ایفا کنند. این امر می‌تواند به تشویق کسب‌وکارها برای اتخاذ شیوه‌های منبع‌یابی مسئولانه‌تر کمک کند.

۱۸. انتقال به آینده‌ای انعطاف‌پذیرتر و پایدارتر نیازمند تلاش هماهنگ همه ذینفعان است. دولت‌ها، کسب‌وکارها، جامعه مدنی و مصرف‌کنندگان همگی نقشی در ایجاد پایداری و فراگیر کردن زنجیره‌های جهانی ارزش دارند.

۱۹. سازمان تجارت جهانی می‌تواند بستر گفتگو و همکاری در این زمینه‌ها را فراهم کند. سازمان تجارت جهانی همچنین می‌تواند به توسعه و اجرای قوانین و موافقت‌نامه‌هایی که مشارکت و پایداری زنجیره‌های جهانی ارزش را ارتقا می‌دهند، کمک کند.

۲۰. آینده زنجیره‌های جهانی ارزش به توانایی همه ذینفعان برای همکاری با یکدیگر برای رسیدگی به چالش‌ها و فرصت‌های آن بستگی دارد. با همکاری یکدیگر می‌توانیم آینده‌ای انعطاف‌پذیرتر، پایدارتر و فراگیرتر برای همه ایجاد کنیم.

چه کشورهایی در خط مقدم فناوری سبز قرار دارند؟

یونیدو اخیراً در گزارشی مختصر تحت عنوان "چه کسی در خط مقدم فناوری سبز قرار دارد؟" به بررسی جایگاه صنایع و کشورها در فناوری سبز پرداخته است. نکات کلیدی این گزارش در ادامه می‌آید:

۱: بخش تولید، نیروی غالبی است که انقلاب فناوری سبز را هدایت می‌کند.

۲: ثبت اختراعات فناوری سبز در ۲۰ سال گذشته ۲۰ درصد افزایش یافته است.

۳: فناوری‌های سبز، به‌ویژه آن‌هایی که با انرژی‌های تجدیدپذیر مرتبط هستند، در آغاز قرن بیست

و یکم عملیاتی شدند.

۴: تعداد اختراعات سبز در ۲۰ سال گذشته ۲۰ برابر شده است و از حدود ۵۰,۰۰۰ به بیش از ۱ میلیون تا سال ۲۰۲۰ افزایش یافته است.

۵: ایالات متحده آمریکا، چین، ژاپن، آلمان و کره جنوبی پنج کشور برتر از نظر ثبت اختراع فناوری سبز هستند.

۶: بخش خصوصی محرک اصلی نوآوری سبز است که بیش از ۸۰ درصد از ثبت اختراع‌های فناوری سبز را به خود اختصاص داده است.

۷: سیاست‌های دولت می‌تواند با ایجاد انگیزه برای تحقیق و توسعه، ایجاد یک محیط نظارتی حمایتی و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های سبز، نقش مهمی در ترویج نوآوری سبز ایفا کند.

۸: همکاری بین‌المللی برای تسریع توسعه و استقرار فناوری‌های سبز ضروری است.

۹: کشورهای در حال توسعه برای حمایت از اهداف توسعه پایدار خود نیاز به دسترسی به فناوری‌های سبز مقرون به صرفه و کارآمد دارند.

۱۰: گذار به اقتصاد سبز نیازمند تلاشی جهانی برای دگرگونی تمام بخش‌های اقتصاد است.

لزوم بازنگری در دستور کار بین‌المللی در حوزه مواد غذایی

در دو شماره گذشته گاه‌نامه پایش، یافته‌های کلیدی فصول اول و دوم از گزارش تجارت و توسعه UNCTAD در سال ۲۰۲۳، که از مهمترین گزارش‌ها در این زمینه است، خلاصه‌وار ارائه شد. در این شماره، یافته‌های کلیدی "فصل سوم: محصولات غذایی، سودجویی شرکت‌ها و بحران‌ها: بازنگری در دستور کار بین‌المللی" ارائه می‌گردد:

- قیمت‌های محصولات غذایی در دهه‌های اخیر با افزایش شدید قیمت‌ها در سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۰۸، ۲۰۱۰-۲۰۱۱، و دوباره در سال ۲۰۲۲ به‌طور فزاینده‌ای نوسان داشته است.
- این افزایش قیمت‌ها تأثیر مخربی بر امنیت غذایی، به ویژه برای فقیرترین خانوارهای کشورهای در حال توسعه داشته است.
- تمرکز قدرت بازار در دست چند شرکت بزرگ مواد غذایی به نوسان قیمت و سودجویی کمک کرده است.

- جذابیت مالی بازارهای محصولات غذایی نیز در نوسانات قیمت‌ها نقش داشته است، زیرا دلالت مالی در جستجوی بازدهی بالا وارد بازار شده‌اند.
- چارچوب نظارتی بین‌المللی فعلی برای بازارهای محصولات غذایی برای رسیدگی به این چالش‌ها ناکافی است.
- نیاز به شفافیت بیشتر در بازارهای محصولات غذایی، از جمله شفافیت معاملاتی و استفاده از صندوق‌های شاخص وجود دارد.
- همچنین نیاز به تنظیم موثرتر سفته‌بازی مالی در بازارهای محصولات غذایی وجود دارد.
- دولت‌ها همچنین باید اقداماتی را برای حمایت از کشاورزان کوچک و سازمان‌های تولید کننده انجام دهند، زیرا آنها می‌توانند نقش کلیدی در تثبیت قیمت مواد غذایی ایفا کنند.
- همکاری بین‌المللی برای مقابله با چالش‌های نوسان قیمت محصولات غذایی و سودجویی ضروری است.
- آنکتابد خواستار بازنگری جامع چارچوب مقررات بین‌المللی برای بازارهای محصولات غذایی در راستای ایجاد قوانین و نهادهای جدیدی که می‌تواند به تضمین قیمت‌های پایدار و مقرون‌به‌صرفه مواد غذایی برای همه کمک کند.

اقتصاد سیاسی کربن‌زدایی

گزارش تازه بانک جهانی تحت عنوان "در دسترس: تحولات اقتصاد سیاسی کربن‌زدایی" که در نوامبر ۲۰۲۳ منتشر شده، نکات مهمی در مورد یکی از کلیدی‌ترین روندهای این حوزه در بردارد. خلاصه یافته‌های این گزارش در ادامه آمده است:

۱. اقتصاد سیاسی کربن‌زدایی یک سیستم پیچیده و پویا است که توسعه و اجرای سیاست‌های اقلیمی را شکل می‌دهد.
۲. موانع اقتصاد سیاسی بر سر راه کربن‌زدایی از طیفی از عوامل، از جمله منافع خصوصی، محدودیت‌های نهادی، و تأثیرات توزیعی ناشی می‌شود.
۳. غلبه بر موانع اقتصاد سیاسی نیازمند رویکردی جامع است که چهار مولفه را مورد توجه قرار دهد: نهادها، منافع، ایده‌ها و نفوذ.

۴. دولت‌ها می‌توانند چارچوب نهادی خود را با اقتصاد سیاسی موجود تطبیق و نهادهای مدیریت آب و هوایی راهبردی و پایدار را ارتقا دهند.
۵. ظرفیت نهادی قوی برای اجرای موثر سیاست‌های اقلیمی ضروری است.
۶. سیاست‌های طراحی شده به صورت منسجم در ترکیب با اقدامات جبرانی کافی می‌تواند به کاهش اثرات توزیع کربن زدایی و ایجاد اجماع کمک کند.
۷. تعامل زودهنگام با همه ذینفعان برای ایجاد اعتماد، مدیریت انتظارات و رسیدگی به نگرانی‌ها بسیار مهم است.
۸. انتقال مزایای کربن زدایی به روشی واضح و جذاب می‌تواند به غلبه بر مقاومت در برابر تغییر کمک کند.
۹. پرداختن به نگرانی‌های مربوط به برابری و انصاف برای تضمین گذار عادلانه به اقتصاد کم کربن ضروری است.
۱۰. استفاده از اهرم همکاری بین‌المللی و فشار همتایان می‌تواند به کشورها در غلبه بر موانع اقتصاد سیاسی داخلی کمک کند.
۱۱. اصلاحات مالی می‌تواند فضای مالی را برای سرمایه‌گذاری در آب و هوا مساعد کند و اتکا به منابع درآمدی ناشی از ذخیره‌سازی کربن را کاهش دهد.
۱۲. ابزارهای مبتنی بر بازار، مانند قیمت‌گذاری کربن، می‌توانند انگیزه سرمایه‌گذاری در تولید با کربن پایین و کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای را فراهم کنند.
۱۳. سرمایه‌گذاری در تحقیق، توسعه و استقرار فناوری‌های کم کربن برای کربن زدایی ضروری است.
۱۴. حمایت از نوآوری و کارآفرینی در بخش فناوری پاک می‌تواند باعث پیشرفت بیشتر فناوری شود.
۱۵. توانمندسازی جوامع و افراد برای اقدام در مورد تغییرات اقلیمی می‌تواند پیشران‌های جدیدی برای کربن زدایی ایجاد کند.
۱۶. آموزش و افزایش آگاهی می‌تواند به ایجاد فرهنگ اقدام اقلیمی کمک کند.
۱۷. مداخلات رفتاری می‌تواند افراد و مشاغل را به سمت انتخاب‌های پایدارتر سوق دهد.

۱۸. رهبری و هماهنگی جهانی برای رسیدگی به چالش جهانی آب و هوا ضروری است.
۱۹. موافقت‌نامه‌ها و نهادهای چندجانبه می‌توانند چارچوبی برای همکاری بین‌المللی در زمینه تغییرات آب و هوایی فراهم کنند.
۲۰. تأمین مالی برای اقدامات آب و هوایی در کشورهای در حال توسعه برای قادر ساختن آنها به گذار به اقتصادهای کم‌کربن حیاتی است.
- گزارش نهایتاً نتیجه می‌گیرد که غلبه بر موانع اقتصاد سیاسی برای کربن‌زدایی شرط لازم اما ناکافی برای دستیابی به اهداف توافق‌نامه پاریس است. تلاش‌های بیشتری برای تسریع نوآوری فن‌آورانه، بسیج مالی و ایجاد ظرفیت در کشورهای در حال توسعه مورد نیاز است.